

УДК 658.14-047.44(477.51)

*Ольга Кальченко, Ірина Михайленко***ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ПРОМИСЛОВОСТІ
ЧЕРНІГІВСЬКОГО РЕГІОНУ***Ольга Кальченко, Ірина Михайленко***ОЦЕНКА ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ
ПРОМЫШЛЕННОСТИ ЧЕРНИГОВСКОГО РЕГИОНА***Olga Kalchenko, Iryna Mykhailenko***INDUSTRIAL ENTERPRISE FINANCIAL STABILITY ASSESSMENT
OF CHERNIHIV REGION**

У статті проведено діагностику фінансової стійкості промислових підприємств Чернігівського регіону на основі відносних показників капіталізації та покриття, здійснено дослідження динаміки і структури майна та джерел формування фінансових ресурсів за останні роки, проведено аналіз співвідношення активів і джерел фінансування майна промислових підприємств, обґрунтовано вплив структури капіталу на рівень фінансової стійкості та рівноваги суб'єктів господарювання, визначено основні напрямки підвищення ефективності системи управління фінансовими ресурсами підприємств промисловості Чернігівської області та зміцнення їхньої фінансової стійкості.

Ключові слова: фінансова стійкість; фінансові ресурси; джерела фінансування; активи; промисловість.

Рис.: 1. Табл.: 2. Бібл.: 6.

В статті проведена діагностика фінансової стійкості промислових підприємств Чернігівського регіону на основі відносних показників капіталізації та покриття, здійснено дослідження динаміки і структури майна та джерел формування фінансових ресурсів за останні роки, проведено аналіз співвідношення активів і джерел фінансування майна промислових підприємств, обґрунтовано вплив структури капіталу на рівень фінансової стійкості та рівноваги суб'єктів господарювання, визначено основні напрямки підвищення ефективності системи управління фінансовими ресурсами підприємств промисловості Чернігівської області та зміцнення їхньої фінансової стійкості.

Ключевые слова: финансовая устойчивость; финансовые ресурсы; источники финансирования; активы; промышленность.

Рис.: 1. Табл.: 2. Библ.: 6.

Financial stability diagnosis of Chernihiv industrial enterprises on the basis of relative capitalization and coverage indicators is carried out in the paper. A study of the dynamics and structure of assets and funding sources was made over the past years. The analysis of the ratio of assets and industrial enterprises property financing sources was conducted. The impact of capital structure on financial stability level and economic entities balance is justified. Main ways of improving the efficiency of financial management systems of Chernihiv industrial enterprises and strengthening their financial stability were defined.

Key words: financial stability; financial resources; financing sources; assets; and industry.

Fig.: 1. Tabl.: 2. Bibl.: 6.

JELClassification: G00

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання розвиток промисловості є одним із пріоритетних напрямків регіональної економічної політики, адже саме ефективне функціонування промислових підприємств створює значний потенціал для забезпечення життєдіяльності регіону та є основою для зміцнення регіональної економіки.

На сьогодні функціонування промислових підприємств Чернігівщини здійснюється в умовах невизначеності та ризику, що зумовлюється складною економічною ситуацією в країні, посиленням інфляційних процесів, мінливістю й непередбачуваністю зовнішнього середовища та соціально-політичною нестабільністю. Нині значна кількість суб'єктів господарювання промисловості регіону опинилася у кризовому або наближеному до нього стані, що обумовлює дефіцит власних фінансових ресурсів, неможливість вчасного виконання своїх зобов'язань та різке погіршення основних фінансових показників.

Результативне функціонування підприємств промисловості Чернігівського регіону значною мірою залежить від своєчасної та об'єктивної діагностики їхнього фінансового стану, пошуку резервів підвищення прибутковості, платоспроможності та фінансової стійкості, ефективної системи управління фінансовими ресурсами та розробки заходів, спрямованих на їх продуктивне використання та зміцнення фінансових позицій промислових підприємств. Досягнення раціональної структури майна та капіталу та оптималь-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

ного співвідношення між активами і джерелами їх фінансування є запорукою стабільного фінансового стану та фактором підвищення фінансової стійкості, ліквідності і платоспроможності суб'єктів господарювання. Тому в реаліях сьогодення актуальним є аналіз фінансової стійкості та дослідження динаміки і структури джерел формування фінансових ресурсів промислових підприємств, напрямків їх розміщення та використання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженнями проблем забезпечення фінансової стійкості та методичного інструментарію її аналізу, а також питаннями управління фінансовою стабільністю суб'єктів господарювання займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: О. Я. Базилінська [1], М. Д. Білик, І. А. Бланк, А. О. Верзун, С. Я. Єлєцьких, М. Я. Коробов, О. Л. Кузенко, Г. Б. Погріщук, А. М. Поддєрьогін, В. В. Руденко, Г. В. Савицька, О. О. Терещенко, О. С. Філімоненков та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим потребують подальшого дослідження сучасні тенденції формування, розміщення та використання фінансових ресурсів підприємств за видами економічної діяльності та оцінка їх впливу на фінансову стійкість і стабільність розвитку суб'єктів економіки. А враховуючи незадовільну структуру капіталу та дефіцит власних оборотних коштів значної кількості промислових підприємств України, своєчасна розробка та впровадження заходів, спрямованих на підвищення фінансової стійкості в довгостроковій перспективі, дозволить таким підприємствам збільшити свій майновий потенціал, відновити прибутковість, платоспроможність та ліквідність.

Метою статті є аналіз фінансової стійкості промислових підприємств Чернігівського регіону на основі відносних показників, дослідження динаміки і структури джерел формування фінансових ресурсів, аналіз співвідношення активів і капіталу, обґрунтування впливу структури джерел фінансування на рівень платоспроможності, фінансової стійкості та фінансової рівноваги підприємств промисловості.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах господарювання обґрунтованість та ефективність управлінських фінансових рішень значною мірою визначається результатами оцінювання фінансового стану підприємства, найважливішою характеристикою якого з погляду довгострокової перспективи є фінансова стійкість. Фінансова стійкість суб'єкта економіки визначається його здатністю функціонувати й розвиватися в умовах динамічного зовнішнього та внутрішнього середовища й у фаховій економічній літературі характеризується за такими основними напрямками: фінансовою незалежністю від зовнішніх інвесторів та кредиторів; достатністю фінансових ресурсів для забезпечення безперервної діяльності підприємства; оптимальним співвідношенням власних і позикових коштів; раціональною структурою активів; оптимальним співвідношенням між активами і джерелами фінансування; раціональною реінвестиційною політикою; зростанням ринкової вартості підприємства тощо [3].

Аналіз структури пасиву балансу (табл. 1) підприємств промисловості Чернігівської області показав дуже низьку питому вагу власного капіталу в загальній структурі джерел фінансування майна. Так, частка власного капіталу протягом останніх років скоротилася на 24,13 % і у 2015 році становила лише 15,42 % у загальній структурі джерел фінансування, що свідчить про значні диспропорції у формуванні капіталу промислових підприємств і втрату фінансової стійкості. Причиною суттєвого зменшення власного капіталу промислових підприємств стало скорочення величини нерозподіленого прибутку. Так, проведений на основі [2] аналіз фінансових результатів діяльності підприємств промисловості Чернігівського регіону показав позитивну тенденцію їх зростання у період 2010–2013 рр., але у 2014 та 2015 роках спостерігається від'ємний фінансовий результат та його значне збільшення в динаміці, причому частка збиткових промислових підприємств також зростає.

Таблиця 1

Структура балансу промислових підприємств Чернігівської області за 2013–2015 роки

Показники активів і пасивів	На 01.01.2014		На 01.01.2015		На 01.01.2016	
	Обсяги, тис. грн	Питома вага, %	Обсяги, тис. грн	Питома вага, %	Обсяги, тис. грн	Питома вага, %
I. Необоротні активи	5 400 906,2	48,96	6 413 129,5	49,55	6 871 571,8	43,01
II. Оборотні активи	5 593 038,6	50,71	6 505 416,2	50,27	9 082 429,4	56,85
III. Необоротні активи та групи вибуття	36 228,5	0,33	23 031,8	0,18	22 967,8	0,14
Баланс	11 030 173,3	100,00	12 941 578,5	100,00	15 976 959,0	100,00
I. Власний капітал	4 362 245,9	39,55	3 520 324,6	27,20	2 463 058,8	15,42
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	2 382 918,0	21,60	3 587 529,7	27,72	4 911 009,3	30,74
III. Поточні зобов'язання і забезпечення	4 284 775,4	38,85	5 833 533,1	45,08	8 602 747,0	53,84
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття	234	0,002	190,1	0,001	153,9	0,001
Баланс	11 030 173,3	100,00	12 941 578,5	100,00	15 976 959,0	100

Джерело: складено за [6].

За 2013–2015 рр. відбувається значне зростання поточних зобов'язань та їхньої частки у загальній структурі джерел фінансування промислових підприємств Чернігівщини, що може нести негативні наслідки для системи платежів. Так, обсяги поточних зобов'язань за три роки зросли у 2 рази, а їх питома вага – з 38,85 до 53,84 %. Причому таке зростання обумовлено суттєвим збільшенням обсягів кредиторської заборгованості, темпи росту якої перевищують темпи росту дебіторської заборгованості, що є результатом збиткової діяльності та низького рівня поточної платоспроможності суб'єктів господарювання. Подорожчання кредитних ресурсів та ускладнення до їх доступу вплинули на обсяги короткострокових кредитів, отриманих промисловими підприємствами – вони скоротились за останні три роки в середньому на 35 %. Величина довгострокових зобов'язань та забезпечень за досліджуваний період зросла у 2 рази, а їх частка – на 9,14 %. Таким чином, протягом останніх трьох років частка позикового капіталу у структурі пасивів балансу промислових підприємств Чернігівщини зросла на 24,13 %.

Аналіз активу балансу підприємств промисловості показав, що у 2015 році майже на 40 % зросли обсяги та на 6,58 % питома вага оборотних активів у загальній сумі активів промислових підприємств. При цьому темпи росту оборотних активів були більшими, ніж темпи росту необоротних активів. З одного боку, це можна розцінювати як позитивну тенденцію, адже підвищується мобільність активів підприємств, з іншого – такий стан може бути свідченням високого ступеня зносу основних засобів та низького рівня їх оновлення й модернізації, що, у свою чергу, є однією з основних причин зниження рентабельності та конкурентоспроможності промислової продукції.

У структурі оборотних активів промислових підприємств основну питому вагу займають дебіторська заборгованість (у середньому 50 %) і запаси (30 %), а темпи збільшення обсягів дебіторської заборгованості у 2015 році перевищували темпи росту запасів. Зростання обсягів дебіторської заборгованості в динаміці свідчить про підвищення ризику невиконання зобов'язань покупцями промислової продукції та призводить до необхідності додаткового залучення позикових коштів в обіг і, відповідно, до зменшення фінансової стійкості суб'єктів господарювання.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Під час дослідження фінансової стійкості важливо провести оцінювання не тільки структури активів та джерел фінансування майна, а й способу розміщення капіталу в активах, тобто забезпеченість різних груп активів відповідними джерелами фінансування (рисунок).

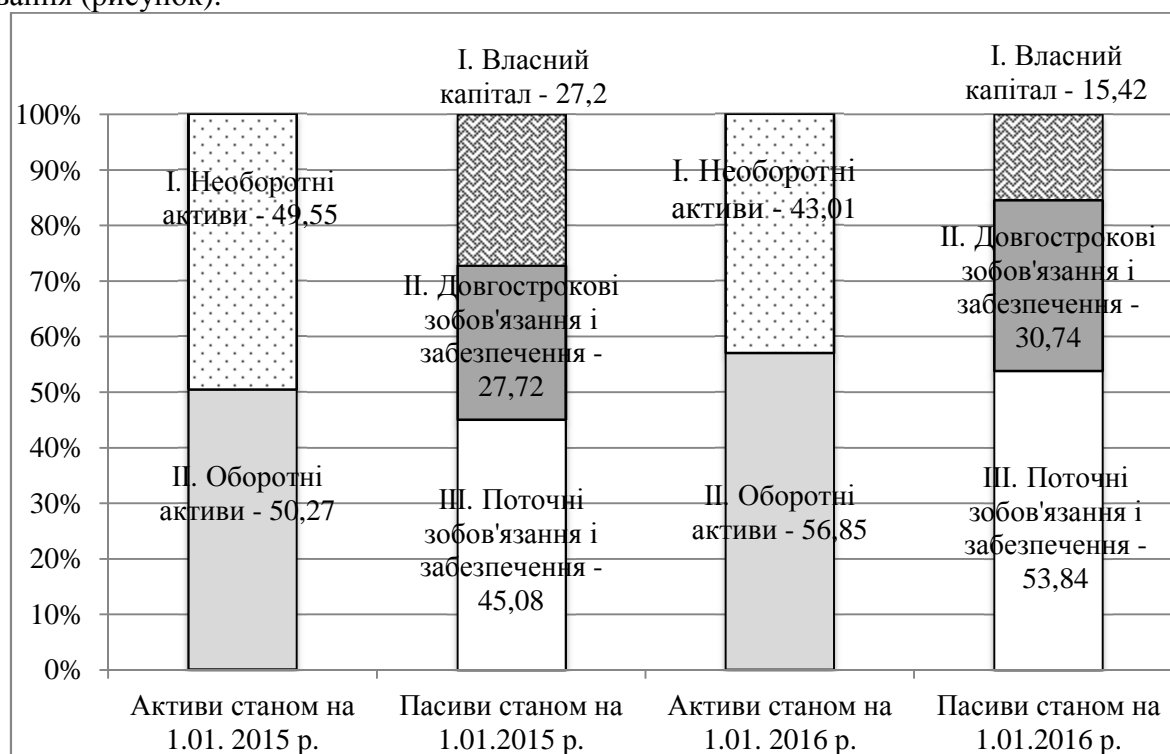

Рис. Співвідношення структури активів і капіталу підприємств промисловості Чернігівської області за 2014–2015 рр.

Джерело: побудовано за [6].

Про незадовільну структуру капіталу та втрату фінансової стійкості промислових підприємств свідчить фінансування поточної діяльності виключно позиковим капіталом, причому частка короткострокових кредитів, поточних зобов'язань і забезпечень у фінансуванні оборотних активів становила 90 % у 2014 році і вже 95 % у 2015, тоді як у 2013 році цей показник був на рівні 77 %.

Таким чином, підприємства промисловості використовують агресивний підхід щодо фінансування оборотних активів, який передбачає фінансування за рахунок власного й довгострокового позикового капіталу лише невеликої частки постійної їх частини (не більш ніж 50 %), у той час як за рахунок короткострокового позикового капіталу – переважна частина постійної і вся змінна частина оборотних активів. Така модель фінансування створює проблеми в забезпеченні поточної платоспроможності та фінансової стійкості суб'єктів господарювання [4].

Позиковий капітал є основним джерелом покриття також і необоротних активів, а в динаміці спостерігається зниження фінансування необоротних активів промислових підприємств за рахунок власних коштів. Так, якщо у 2014 році необоротні активи на 55 % фінансувалися за рахунок власного капіталу, то у 2015 – вже тільки на 36 %.

Для аналізу фінансової стійкості підприємств використовують відповідні відносні показники (табл. 2). Систему відносних показників, що відображають рівень фінансової стійкості підприємства, можна поділити на такі групи: коефіцієнти капіталізації та коефіцієнти покриття. Коефіцієнти капіталізації характеризують фінансову стійкість підприємства з позиції структури джерел фінансових ресурсів, а коефіцієнти покриття – з позиції витрат, пов'язаних з обслуговуванням зовнішніх джерел фінансування [5].

Таблиця 2

Коефіцієнти фінансової стійкості промислових підприємств Чернігівської області

Показник	Рік			Зміни 2015 до 2013 р.
	2013	2014	2015	
Коефіцієнти капіталізації				
Коефіцієнт фінансової автономії ($\geq 0,5$)	0,395	0,272	0,154	- 0,241
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу ($\leq 0,5$)	0,605	0,728	0,846	+ 0,241
Коефіцієнт фінансового ризику (≤ 1)	1,529	2,676	5,487	+ 3,958
Коефіцієнт маневреності власного капіталу ($\geq 0,5$)	0,308	0,197	0,204	- 0,104
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів ($> 0,1$)	0,234	0,103	0,053	- 0,181
Коефіцієнти покриття				
Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	0,441	0,559	0,715	+ 0,274
Коефіцієнт короткострокової заборгованості (0,5-0,6)	0,643	0,619	0,637	- 0,006
Коефіцієнт покриття інвестицій (0,75-0,9)	0,612	0,549	0,462	- 0,15
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів (0,4-0,5)	0,353	0,505	0,666	+ 0,313
Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел (0,5-0,6)	0,647	0,495	0,334	- 0,313

Джерело: розраховано за [6].

Як видно з розрахунків, майже всі відносні показники фінансової стійкості є далекими від нормативних значень та ще раз підтверджують зроблені вище висновки стосовно незадовільної структури капіталу промислових підприємств Чернігівського регіону, а саме:

- критичне зменшення частки власного капіталу до 15,4 % у 2015 році;
- питома вага позикового капіталу значно перевищує 50 % від загальної суми капіталу і в динаміці зростає;
- позиковий капітал у 2015 році на 63,7 % сформований за рахунок поточних зобов'язань і забезпечень, у 2013 році цей показник становив 64,3 %, а у 2014 – 61,9 %;
- зменшується розмір власного оборотного капіталу, який повинен бути одним із основних джерел фінансування діяльності підприємств;
- значно збільшується фінансовий ризик діяльності підприємств, адже у 2015 році на 1 грн власного капіталу припадало 5,49 грн позикового;
- значною є нестача власного капіталу для покриття оборотних активів, так коефіцієнт забезпеченості оборотних активів показує, що за рахунок власного капіталу у 2015 році сформовано лише 5,3 % оборотних активів проти 23,4 % у 2013;
- знижується коефіцієнт покриття інвестицій до 0,462 у 2015 році, що є свідченням зменшення власного капіталу та довгострокових зобов'язань і забезпечень у загальній сумі джерел фінансування підприємства.

Висновки і пропозиції. Таким чином, проведене дослідження показало значну недостатність фінансування активів промислових підприємств Чернігівщини за рахунок власного капіталу, високу залежність від зовнішніх кредиторів та брак власних фінансових ресурсів, що негативно впливає на платоспроможність, фінансову стійкість та ефективність функціонування промислових підприємств Чернігівської області.

Головними причинами погіршення фінансової стійкості підприємств промисловості Чернігівського регіону останніми роками стали зниження економічної активності та отримання масштабних збитків, що зумовлені падінням попиту на продукцію промисловості, погіршенням платіжної дисципліни, подорожчанням та недоступністю кредитних ресурсів, знеціненням національної валюти, що спричинило переоцінку зобов'язань промислових підприємств в іноземній валюті перед інвесторами та кредиторами та викликало їх зростання, низькою інноваційно-інвестиційною активністю в галузі тощо.

Найважливішою умовою забезпечення фінансової стійкості підприємств промисловості Чернігівського регіону є досягнення високого рівня їхньої рентабельності та при-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

бутковості за допомогою переоснащення й модернізації основних засобів та зниження витрат на їх використання й утримання, підвищення якості продукції за рахунок впровадження новітніх технологій, раціонального використання виробничих витрат, скорочення дебіторської та кредиторської заборгованості через проведення реструктуризації й підвищення обіговості грошових коштів підприємств.

Список використаних джерел

1. *Базилінська О. Я.* Фінансовий аналіз: теорія та практика : навч. посіб. / О. Я. Базилінська. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 328 с.
2. *Діяльність підприємств – суб'єктів підприємницької діяльності у Чернігівській області* : статистичний збірник / Головне управління статистики у Чернігівській області. – Чернігів, 2015. – 193 с.
3. *Кальченко О. М.* Фінансова стійкість підприємства в контексті забезпечення фінансової безпеки / О. М. Кальченко // Інноваційно-інвестиційні засади стійкого розвитку базових галузей національного господарства : колективна монографія / за заг. ред. В. П. Ільчука. – Чернігів : ЧНТУ, 2016. – С. 304–315.
4. *Ляшенко Г. П.* Управління капіталом підприємства : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / Г. П. Ляшенко. – Ірпінь : Академія ДПС України, 2001. – 346 с.
5. *Фінансовий аналіз* : навчальний посібник / І. О. Школьник, І. М. Боярко, О. В. Дейнека та ін. ; за заг. ред. І. О. Школьник. – К. : Центр учбової літератури, 2016. – 368 с.
6. *Чернігівщина – 2015* : статистичний щорічник / Головне управління статистики у Чернігівській області. – Чернігів, 2015. – 503 с.

References

1. Bazilinska, O.Ya. (2009). *Finansovyi analiz: teoriia ta praktyka [Financial Analysis: Theory and Practice]*. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury (in Ukrainian).
2. *Diialnist pidpriemstv – subiektiv pidpriemnytskoi diialnosti u Chernihivskii oblasti: statystychnyi zbirnyk [Statistical bulletin “The activities of enterprises - subjects of entrepreneurial activity in Chernigov region”]* (2015). Chernihiv: Department of Statistics in Chernigov region (in Ukrainian).
3. Kalchenko, O.M. (2016). *Finansova stiikist pidpriemstva v konteksti zabezpechennia finansovoi bezpeky [The enterprise financial stability in the context of financial security]. Innovatsiino-investytsiini zasady stiikoho rozvytku bazovykh haluzei natsionalnoho hospodarstva – Innovation and investment principles of sustainable development of basic sectors of the national economy* (Ilchuk, V.P. (ed.)). Chernihiv: ChNTU, pp. 304–315 (in Ukrainian).
4. Liashenko, H.P. (2001). *Upravlinnia kapitalom pidpriemstva [Enterprise capital management]*. Irpin: Academy of State Border Service of Ukraine (in Ukrainian).
5. Shkolnyk, I.O. (ed.), Boiarko, I.M., Deineka, O.V. et al. (2016). *Finansovyi analiz [The financial analysis]*. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury (in Ukrainian).
6. *Chernihivshchyna – 2015: statystychnyi shchorichnyk [Statistical Yearbook of “Chernihiv – 2015”]* (2015). Chernihiv: Department of Statistics in Chernigov region (in Ukrainian).

Кальченко Ольга Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14027, Україна).

Кальченко Ольга Николаевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14027, Украина).

Kalchenko Olga – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Department of Finance, Banking and Insurance, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14027 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: onkalchenko.2014@gmail.com

Михайленко Ірина Олегівна – студентка, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14027, Україна).

Михайленко Ирина Олеговна – студентка, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14027, Украина).

Mykhailenko Iryna – student, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14027 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: zarevna_014@mail.ru